

Leto XX - N. 18 (420)

Udine, 31. oktobra 1969

Izhaja vsakih 15 dni

Minimalna zahteva

V dokumentu, ki ga je predložila delegacija beneških in kanalskih Slovencev predsedniku deželne vlade Berzantiju, je v prvi točki izražena zahteva, naj uvedejo v učne načrte šol, kjer prebivajo Slovenci, redne ure slovenščine, kakor se v slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem poučuje italijanščina; take učne ure bi morale biti uvedene v obveznih šolah, na učiteljišču v Špetru Slovensov, v poklicnih šolah in tečajih in v otroških vrtcih, ki jih vodi Onaire.

Omenjena zahteva beneških in kanalskih Slovencev o uvedbi slovenščine v šole je v bistvu minimalna. Minimalna zato, kar uvaja v šole maternski jezik v bistvu kot tuj jezik, kateremu naj bi bilo posvečeno v učnih načrilih komaj nekaj ur tedensko. Žalostno je namreč, da morajo Slovenci v videmski pokrajini v tem smislu nekako priberačiti slovenščino v šole, oziroma, privabiti slovenščino skozi stranska vrata, namesto, da bi dobili šole v svojem jeziku, v katerih bi bila italijanščina kot prvi obvezni in tuji jezik.

Prepričani smo, da bi pomenila ta minimalna zahteva vendarle skromen korak naprej v demokratizaciji naše pokrajine, saj bi tako po sto letih bilo prvič uvedeno in izpolnjeno tisto ustavno načelo, ki daje pravico etnični skupini Slovencev na Videmskem vsaj delno pouk v njihovem jeziku in s tem enakopravno priznanje slovenščini kot jeziku samostojnega naroda s stoletno kulturno tradicijo in zgodovino.

Upamo torej lahko, da bo slovenščina tako le prišla v tiste šole na našem področju, ki jih obiskujejo naši otroci, saj bi s tem tako le storili prvi korak k priznanju etničnega obstoja Slovencev na Videmskem.

Sicer pa pozdravljamo že samo dejstvo ob tej priložnosti, da je delegacijo naših ljudi sprejel deželn predsednik Berzanti, ki je s tem očitno pokazal, da priznava obstoj slovenske etnične skupine na videmskem področju, hkrati pa je zagotovil, da bo posredoval želje in zahteve naših predstavnikov vladi v Rimu, ki je edina pristojna za reševanje nekaterih vprašanj, med njimi prav za vprašanje šolstva in slovenskega učnega jezika.

Malo upanja za ekonomsko obnovo in rast zapuščene Terske in Nadiške doline

Številne ovire, med temi tudi težke vojaške služnosti, vzrok gospodarske in socialne zaostalosti naših krajev - Potrebno je takojšnje in konkretno posredovanje ze rešitev najbolj perečih problemov, ker drugače bo to področje opustelo

V naši deželi Furlaniji-Julijski krajini imamo področje, ki tolče vse rokorde glede zaostalosti v vsej naši deželi. To je področje vzhodnih pobočij hribov, ki teko od Cedada proti Huminu, področje, ki zajema kakih devet sto kvadratnih kilometrov, in leži, sicer po naravnem profilu zelo visoko, na drugi strani pa je popolnoma žalostno in obupno z ekonomskoga in socialnega vidika.

Takšen položaj tega področja izvira v bistvu iz njegovega geografskega položaja, saj je najbolj razpršeno področje dežele na italijanskem perifernem robu. Kljub vsemu temu pa ima sama dežela Furlanija-Julijsko krajina vendarle možnost, da bi odigrala kako vlogo v okviru enotnega gospodarskega tržišča, medtem ko predhribovsko področje vzhodne Furlanije nima nobene možnosti, ker tudi meji na tisti del zahodne Slovenije, ki je gospodarsko najmanj razvito izmed vseh ostalih slovenskih področij.

Na boljšem je celo Karinj, ker ima vsaj že nekaj koristi od turizma, pa tudi sem ter tja je tam moč najti kako tovarno, da ne govorimo o tem, da se bliža dan, ko bo uresničen prehod čez Monte Croce in bo tako tudi to ozemlje dobilo stik z ostalim svetom. Omenjeno področje pa je, žal, tudi danes daleč od tega, da bi lahko v bližnji prihodnosti pričakovalo kakšno zboljšanje. Tu prebiva kakih 90.000 prebivalcev v 26 občinah in prav za njih prav danes zelo pomembno jutrišnje upanje.

Kljub prizadavanjem usta-

nove za hribovsko gospodarstvo v deželi, pa danes še nič ne kaže, da bi se tukaj kaj spremeno. Najrazličnejše ovire in težke odločitve v tem smislu ovirajo sleherno gospodarsko in socialno akcijo na tem področju, čeprav je urbanist Luciano di Sopra sestavil zelo obširno študijo o vseh teh problemih.

Podatki omenjenega urbanista terjajo, da je treba odpraviti in preprečiti vse pojavne razkroje in razpadanja na tem obširnem predgorskem področju. Trije sodni okraji, cedadski, tarčentski in huminski, sestavljajo to področje, ki danes tako propada in se razkraja. Samo huminsku okraju se je izmed ostalih dveh posrečilo, da je zgradol manjšo industrijsko cono v Rivoliu in Osoppu, le-ta pa kaže rahlo zboljšanje ekonomskega položaja v tem okraju. Nasprotno pa sta področji Tera in Nadiže, katerih središča sta Tarčent in Cedad, naravnost v še nadaljnem in nenehnem propadanju. Ugotovili so, da je predvsem štirideset odstotkov vse delovne sile s tega področja zaposlene izven kraja stalnega prebivališča. Zavoljo tega imamo tukaj zelo visok indeks ekonomske emigracije in nihanja v tem smislu. To pa nam načrkuje žalostno ugotovitev, da je prav emigracija prva in najpomembnejša gospodarska panoga Terske in Nadiške doline. Izmed sto prebivalcev tega področja jih odhaja 13 v tujino, 10 se jih ukvarja s kmetijstvom, 9 jih dela v terciarnih dejavnostih (trgovina, turizem, promet), 6 jih dela v industriji in 4 so vozeči se usluž-

benci, ki se sleherni dan vozijo iz kraja svojega bivanja na delovno mesto v drug kraj, oziroma mesto, ostane pa je neaktivno prebivalstvo.

Med dvema popisoma prebivalstva, leta 1951. in leta 1961, so zabeležili sleherno leto 12 odstotkov povprečnega padca prebivalstva. Proti koncu leta 1968, pa se je ta padec prebivalstva še poslabšal. Hkrati pa raste indeks staranja: prebivalstva leta 1951. je bilo 10% prebivalstva starejšega od 65 let, zdaj pa ga je 12 odstotkov. To demografsko upadanje navzdol si lahko pojasnimo samo z čedalje slabšimi možnostmi za zaposlitev na tem področju.

V zadnjih osmih letih je na tem področju zrastlo 21 podjetij z 951 delovnimi mestami, toda izmed teh je 11 podjetij s 600 delovnimi mesti zrastlo v huminski industrijski coni v Rivoliu in Osoppu. Obenem pa je zaprlo vrata 11 podjetij in je bilo s tem izgubljenih 300 de-

lovnih mest. Na tarčentskem področju pa ni zrastlo v tem času niti eno samo novo podjetje in je zato danes, razumljivo, prišlo po vaseh okoli Tarčenta, v Tarčentu samem in Nadiških dolinah do zelo kritičnega stanja, ki se v nobenem primeru ne premakne naprej.

Za celovitejšo podobo poglejmo še stanje na videmskem industrijskem področju. V Vidmu se z izredno, skoraj zaskrbljujočo počasnostjo razvija gospodarstvo in so v osmih letih odprli 4480 novih delovnih mest. Pri tem ne upoštevamo ugodnega razvoja industrije stolov v Manzano. Kot zvezni parodoksalno, a vendar ni: videmsko območje vpliva na svojo nenaravno obrobo v predhribovskih dolinah negativno, ker pospešuje njegov razkrok in povzroča poleg gospodarskega propadanja naših dolin tudi razkrok tistih struktur, ki tvorijo civilizacijsko raven tega področja, to je usiha-

nje in odmiranje pošt, bank, transporta, javnih služb in podobno. Za primer navedimo samo še to parodoksalno dejstvo, ki je naravnost absurdno na šolskem področju v naših dolinah: v devetih občinah imamo učitelje, ki jim je zaupano v pouk manj kot pet učencev in imamo tudi skrajni primer, ko imamo učitelja, ki poučuje le dva učenca.

Kot smo povedali že na začetku, je to izredno težak hud in zaskrbljujoč primer, ki terja takojšnje konkretno posredovanje in ozdravitev, kajti mnogo premalo ali skoraj nič ne pomaga, če te probleme samo odkrivamo, beležimo in študiramo, konkretnega pa ne ukrepamo nič. Terska dolina in Nadiške doline pa so kričeč primer in terjajo zato nujne, konkretnje in temeljite rešitve, če nočemo, da bo postal to področje zares opustela in nikogaršnja zemlja brez ljudi, kulture in civilizacije.

ZARADI POMANJKANJA KVALIFICIRANE DELOVNE SILE

Italijanska podjetja vedno bolj vabijo delavce domov iz raznih tujih držav

To velja predvsem za delavce, ki so se specializirali v švicarski ali nemški industriji. Oblasti še vedno zelo rade favorizirajo odhod nekvalificiranih delavcev v inozemstvo

V tem zadnjem času vidi-mo, da prihaja domov vedno več italijanskih delavcev iz inozemstva, posebno iz Švice in Nemčije, ker jih tu spre-

jema domača industrija z odprtimi rokami. Med povratniki je seveda tudi dosti naših ljudi, ki se pa ne naselijo na domačih tleh, ker tu ni nobene industrije, če ne izvzamemo ozkega področja južno od Čedad (Manzano, San Giovanni al Natisone, Corno di Rosazzo in Camino di Buttrio) ampak ostanejo največ v Lombardiji in Piemontu.

Zaradi pomanjkanja kvalificirane delovne sile v italijanski industriji so razna italijanska industrijska podjetja odprla svoje posebne urade, ki vabijo italijanske delavce, da se vrnejo v domovino.

Ugotovljeno je bilo, da se italijanske industrijske firme zelo zanimajo za tisto italijansko delovno silo, ki je v Švici ali Nemčiji poglobila svoje strokovno znanje in se izpolnila posebno glede opravljanja redkega in preciznega dela. Kvalificirane delavce zato vabijo domov z obljudbami, da bodo plačani boljše kot v inozemstvu in da bodo imeli razne olajšave na primer pri gradnji stanovanja, plačevanju davkov itd.

Ugotovljeno je bilo tudi, da italijanske oblasti navdušujejo delavce, ki nimajo poklica,

Delegacija beneških in kanalskih Slovencev med razgovorom s predsednikom deželne vlade Berzantijem v Trstu

V NEDELJO 12. OKTOBRA

Svečano odkritje spomenika pladim partizanom v Doberdobu in spominske plošče borcu Petru Skalarju v Čezsoči na Bovškem

Veličastnih proslav se je udeležila velika množica ljudi iz tostran in onkraj meje - Povod številni govorniki in zastopniki oblasti - V najhujših časih skovali na tej zemlji bratstvo med slovenskim in italijanskim prebivalstvom

V nedeljo, 12. oktobra, so se vrstile velike svečanosti v Doberdobu, ker so tam odkrili spomenik 73 padlim partizanom in v Čezsoči na Bovškem, kjer so tudi odkrili spominsko ploščo in doprsni kip znanemu revolucionarju in antifašistu Ferdu Kravanji-Petru Skalarju. Tako v Doberdobu kot v Čezsoči se je zbrala velikanska množica ljudi, ki je prihitela tudi iz oddaljenih vasi Beneške Slovenije in Furlanije.

V Doberdobu so bili prisotni tudi predstavniki deželnih in pokrajinskih oblasti, predstavniki partizanskih organizacij iz obeh strani meje, generalni konzul SFPJ v Trstu inž. Tepina, predsednika občinskih skupnosti iz Nove Gorice in Sežane ter številni drugi vidni predstavniki. Svečanost pred spomenikom je otvoril doberdobski župan Andrej Jarc, ki je najprej pozdravil vse prisotne, ki so se v tako velikem številu odzvali tej proslavi. V svojem govoru je povedal, da je 73 domačinov iz Doberdoba, Poljan, Dola in Jamelj dalo svoje življenje za pravico svojega jezika in za družbeni napredok. Padli so kot talci in partizani pod streli okupatorja, umrli v koncentracijskih taboriščih ali ječah.

Za njim so govorili še poslanec Mario Lizzero iz Vidma, ki je tudi poudaril skupno borbo slovenskih in italijanskih partizan ter jih postavil za zgled potomcem. Govoril je tudi predsednik Slovenske kulturne gospodarske zveze v Trstu Gorazd Vesel, ki je v daljšem govoru orisal zgodovinsko borbo Slovencev za svoje pravice, ki se še vedno nadajuje.

Za turistično cesto na Staro goro

Pretekli teden je šel dreski župan skupno s šenlenarskim županom v Trst k dejelnemu odborniku za turizem Enzu Moru, da so se pogovorili o dokončni ureditvi panoramične ceste, ki vodi na Staro goro. Dežela je v ta namen svoj čas že dala 120 milijonov lir, zaradi sprememb načrta pa so stroški narasli na 300 milijonov lir. Dežela bo sedaj to razliko krila z novim zakonom, ki bo v kratkem stopol v veljavno.

Ob tej priloki sta župana prosila dejelnega odbornika, da bi posredoval pri dejelnih organih, da bi čimprej poskrbeli za izvedbo še drugih nujnih javnih del, v prvi vrsti za ureditev še ostalih cest.

SV. PETER

Gozdni požar

Pretekli teden je v gozdu in sicer v kraju med kamno-

predsednik tolminske skupščine inž. Ferdo Papič, ki je izročil nekdanjemu predsedniku narodno-osvobodilnega odbora za zapadno primorsko okrožje Ivanu Širku-Nanosu domicilne listine za to okrožje.

Med gosti so bili tudi predstavniki Slovenske kulturno gospodarske zveze iz Trsta, predstavniki Socialistične stranke Italije za višemško pokrajino ter predstavniki društva »Ivan Trinko« iz Čedad.

IZ NADISKE DOLINE

Pomanjkanje vode

Ne samo v poletnih mesecih, ko vlada vročina, tudi v jeseni, ker je topla, ostaja nešteto naših vasi brez pitne vode. V Dolenji Trbilj, v Ravne in v Oblisco so jo morali te dni voziti vojaki v avtocisternah, da so jo imeli ljudje na razpolago vsaj za najnujnejše potrebe: za pitje. Kadarka je zmeraj človeku uporaba vode na litri, pa vsakdo ve v kako kritičnem stanju mora živeti.

Vode je zmanjkalo pa tudi v dreškem komunu in sicer v vaseh Ocnebrdo, v Krasu in v Trušnjah. V teh vaseh morajo čakati ves dan, da se nateče voda v rezervoar in jo zajeti šele zvečer in potem zopet zjutraj. Čez dan ali ponoči vode ni. In tudi v Šenlenarskem komunu primanjkuje vsak dan bolj te dragocene tekočine, posebno v Kravarju in Podkravarju. Vasi Šenlenarskega komuna, kot smo že večkrat pisali, imajo slab vodovod in se že dolgo govorji, da ga bodo morali ojačati, to se pravi zajeti vodo še kje drugje. To pa seveda stane in denarja ni. Morda bo v hrihodnjem letu dala dežela kakšen prispevek tudi za to potrebno javno delo, kakor je to že storila v drugih krajih.

PODBONESEC

Uredili bedo ceste

Komunski svet je na svojem nedavnem zasedanju sklenil, da bodo v krat-

IZ TERSKE DOLINE

Regulacija vodovja Belega potoka in popravilo opornega cestnega zidu

Skrajni čas je, da se kaj napravi tudi za dolino Belega potoka, ki je ena najbolj zapuščenih in ki je zelo pomembna, saj vodi na obmejni prehod prve kategorije v Učji in se nadaljuje proti Žagi v Soški dolini. Kot znano, pade na tem predelu znatno več padavin kot kjerkoli drugje po Italiji, zato potoki zelo pogostoma naraščajo in poplavljajo in seveda rušijo in odnašajo s seboj dobro zemljo in povzročajo tudi nevarne plazove. Takšen je tudi desni pri-

kem uredili dve turistični cesti in sicer ono, ki vodi preko Tarčete in drugo, ki vodi iz Kala proti Črnuvu vrhu. Za to delo bo dežela dala svoj prispevek. Istočasno je komunski svet sprejel tudi statut konzorcija za industrijski razvoj čedadskoga okoliša.

Padel je s kostanjem

Pred dnevi se je precej hudo ponesrečil v gozdu 62-letni Karlo Klinjon iz Tarčete. Kljub šestim križem se mož počuti še gibčnega in zato je splezal na drevo, da bi otrezel kostanj, a to je bilo zanj usodno. Morda je stopil krivo ali pa se je ulomila veja, mož je padel na tla in se močno udaril v glavo in v roko. Peljali so ga na zdravljenje v čedadsko bolnico.

Ustanovili pripravljalni odbor za praznik vina

V Prapotnem že sedaj misijo na praznik vina, ki se bo vršil, kot vsako leto, prvo soboto in nedeljo v mesecu juliju. V ta namen so že ustanovili pripravljalni odbor, v katerega so bili izvoljeni: župan Bruno Ber-

nardo, Silvano Pizzolin, Giorgio Paulin, Giampaolo Tilatti, Giovanni Bernardo, Giuseppe Toti in Romano Macorig; revizorji računov: Renato Castagnaviz in Francesco Macorig; razsodniki pa: Giuseppe Stanig, Giovanni Clinz in Dionisio Pascolini.

Tatovi okradli starogorsko Mater božjo

Ni dolgo od tega, da so neznanci pokradli za več kot milijon zlata, ki ga je imela Marija na Stari gori na glavi in okoli vrata. Za tatovi ni nobenega sledu, čeprav jih karabinjerji zelo iščejo okoli. Ugotovili so, da so se prithotapili v cerkev že en dan poprej in se pustili zakleniti v zakristijo in ko so bili sigurni, da ni nikogar v bližini, so prerezali šipo in ukradli zlato krono, težko okoli 300 gramov, ki so jo verniki poklonili Materi božji leta 1932 na место stare, ki je bila tudi ukradena.

Ko so ljudje zvedeli za to krajo, so bili zelo ogorčeni in ne čakajo ure, da bi tato kmalu izsledili.

Umrl je Stanko

Uršič in Kobarida

V Kobaridu so 3. oktobra položili k zadnjemu počitku 42-letnega Stanka Uršiča, ki je bil dobro poznan v marsikateri vasi tudi v Beneški Sloveniji, ker je bil med vojno kurir in je pripadal »Sloški brigadi«. Po poklicu je bil strojni ključavnica in je bil v službi kot oddelkovodja v tovarni TIK v Kobaridu. Naši ljudje so se z njim radi srečevali v Kobaridu, ker jim je bil vseskozi dober prijatelj. Bil pa je tudi vosten delavec in skrben oče in zato povsod zelo priljubljen, kar je pokazal tudi lep pogreb, katerega se je udeležilo zelo dosti ljudi. Družini nepozabnega pokojnika izrekamo naše iskreno sožalje.

AHTEN

Predsednik dejelnega odbora Berzanti obiskal Subid Porčinj in Prosnid

Pred dnevi je obiskal predsednik dejelnega odbora dr. Alfredo Berzanti vasi Subid, Porčinj in Prosnid, da so skupaj iz županom in dejelnim svetovalcem Romanom na licu mesta pregledali aktualno stanje teh hribovskih vasi in proučili kaj bi bilo treba takoj ukreniti, da se izboljšajo življenjski pogoji teh ljudi. Največ so razpravljali o odcepitvi Prosnida od komuna Tipana, ki naj bi se priključil k Ahtnu, ker vodi sem cesta in je Ahten tudi njihovo naravno in trgovsko izhodišče. Predsednik je tudi videl na lastne oči, kako nujno bi bilo potrebno popraviti cesto, po kateri se je

peljal, posebno tisti del od Subida do Prosnida. Pred odkodom si je ogledal še komunski sedež v Ahtnu in je obljubil, da bo interveniral, da bo dežela dala prispevek za gradnjo nove stavbe, ker je sedanja zares slaba.

TIPANA

Dne 25. t.m. so položili k zadnjemu počitku gospoda Evangelista Baiuttija, ki je bil kmalu po prvi svetovni vojni župnik v Tipani. Sedaj je bil star 79 let in je bil doma iz Zompicchie, kjer so ga tudi pokopali. Pogreba se je udeležilo zelo dosti ljudi, med temi tudi nekateri iz Tipane.

PRVOBOREC IN REVOLUCIONAR NA TOLMINSKEM IN V BENEŠKI SLOVENIJI

Spomin na Ferda Kravanjo-Petra Skalarja zapisan v srcih vseh z zlatimi črkami

Ferdo Kravanja-Peter Skalar

delovanje je seglo tudi v Avstrijo, kjer je bil povezan z naprednimi tovariši.

Fašisti so Kravanji večkrat nastavili zasede, da bi ga ujeli, pa jim je vedno ušel. Ko so ga ranjenega ujeli pri Belopeških jezerih, jim je tako prepričljivo »lagal«, da so ga namesto v zapor, poslali k vojakom. Takoj po odsluženju vojaškega roka se je umaknil v ilegal. Leta 1940 je italijanska policija izdala za njim tiralico in razpisala visoko nagrado za njegovo glavo. Takrat ga je aretirala jugoslovanska policija. Bil je obsojen na zaporno kažen, ki jo je prestajal v Nišu. Iz zapora je ušel s pomočjo paznikov in se vrnil v Ribnico, kjer se je takoj povezel s predvojnim sodelavcem uči-

teljem Majnikom iz Volč pri Tolminu in Danilom Zelenom iz Senožeč, znanim »stigrovcem«. Vsi trije so odšli k partizanom dne 15. maja 1941. Na poti v Kočevski rog so jih na Mali gori pri Ribnici obkoliли Italijani.

Zelen je bil v borbi z Italijani ubit, Kravanjo so ujeli hudo ranjenega, učitelja Majnika pa so ujeli na begu. Po šestih mesecih je Kravanja, oblačen v zdravniško haljo pobegnil iz bolnišnice s pomočjo zdravniškega osebja, ki je bilo povezano z OF.

Potem se je vrnil na Tolminsko. Njegov prihod je bil hkrati začetek dela za NOB v Zgornjem Posočju in v Beneški Sloveniji. Pri ljudeh je

bil Kravanja zelo priljubljen, zato je njegovo delo imelo velike uspehe. postal je sekretar KP za Tolminsko. Kasneje je bil imenovan za sekretarja okrožnega komiteja za Zapadnoprimsko okrožje. Dne 10. oktobra 1944 je padel na Paljev nad Desklami, ko se je prebijal skozi nemško zasedo.

Ferdo Kravanja-Peter Skalar je bil posebljena borba primorskoga ljudstva v času petindvajsetletne okupacije in v štiriletni narodnoosvobodilni borbi. Zato je njegov spomin zapisan v srcih vseh z zlatimi črkami. Njegovo ime nosita osemletna šola v Bovcu in Dijaški dom v Tolminu. Doprnski kip je tudi v šoli v Bovcu.

50 - LETNICA

LJUBLJANSKE UNIVERZE

Letos obhaja ljubljanska univerza svojo 50-letnico ustanovitve. Ta pomembni jubilej bodo počastili s številnimi prireditvami, osrednje proslave, katerih pokrovitelj bo predsednik SFR Jugoslavije Josip Broz Tito, pa bodo v dneh od 9. do 11. decembra. Na te slavnosti so povabili predstavnike vseh jugoslovanskih univerz in visokih šol, prav tako pa še predstavnike petdesetih univerz iz tujine.

V okviru proslav bodo pred univerzo odkrili kip prvega rektora ljubljanske univerze prof. Josipa Plemlja, delo kiparja Borisa Kalina; pred fakulteto za elektrotehniko pa nameravajo postaviti Zajčev kip Jurija Vege. Ob osrednji univerzitetni proslavi bodo jubilejne slovesnosti pripravile tudi posamezne fakultete, jugoslovanska pošta pa bo jubilej počastila s posebno znamko, za katero je načrt izdelal Božidar Jakac.

Povsem v znamenju jubileja pa je razumljivo tudi univerzitetna založniška dejavnost. Tako so pred nedavnim izdali drugo knjigo biografij

in bibliografij univerzitetnih učiteljev in sodelavcev za čas med leti 1956 in 1966 ter bibliografijo doktorskih disertacij univerze in drugih visokošolskih in znanstvenih ustanov v Ljubljani za leta od 1920 do 1968. Glavni prispevek na tem področju pa bo seveda univerzitetni zbornik,

ki bo med drugim vseboval zgodovinski pregled visokega solstva na Slovenskem od začetkov do danes (pripravlja ga profesorji dr. Fran Zwitter, dr. Metod Mikuž in dr. Bogo Grafenauer) ter pregled študentskih gibanj na ljubljanski univerzi in visokih šolah.

Na grobovih

V sivi jesenski megli beli cvetovi,
drobne luči in tiki obrazni oznanjajo
spomin njim, ki so tu pokopani.
O, brat, vzemi v tej tiki uri še za hip

v spomin vse tiste neznane žalostne kraje,
kjer osamljeni, brez rož in potrih obrazov,
pokopani leže, ki so v borbi za lepše življenje
umrli za nas. Pokloni se jim, da v nas zažive.

Spomni se, kaj je življenje in smrt
in kaj se pravi biti mlad in umreti v sili.
In v sebi spoznal boš:
oni niso mrtvi, v dejanjih živijo!

Andrej Kokot

V NOVI GORICI USTANOVILI POKLICNO GLEDALIŠČE

“Pripravljamo poseben program za vas”

je dejal v posebnem razgovoru za naš časopis direktor in režiser Primorskega dramskega gledališča Jože Babič

Jože Babič

Pred kratkim je začelo v Novi Gorici s svojo prvo sezono poklicno Primorsko dramsko gledališče (teatro stabile). Tako smo tudi mi dobili v neposredni bližini, kakih petdeset kilometrov proč, stalno slovensko gledališko ustano, katere delo in prizadevanje bomo zagotovo čutili v naših krajih. In prav zato smo obiskali direktorja Primorskega dramskega gledališča, znanega gledališkega in filmskega režisera Jožeta Babiča, da bi nam odgovoril na vprašanji, kako gledališče svojo vlogo in položaj med prebivalstvo napredno slovensko literaturo, zbiralo orožje in pripravljalo ljudstvo na oborožen upor. Imel je zveze z naprednimi tovariši na Gorenjskem, na Postojnskem, na Krasu in Trstu in tudi v Beneški Sloveniji. Povezal se je tudi z italijanskimi protifašističnimi organizacijami: »Legă concentratazione antifascista« in »Movimento giustizia e libertà antifascista italiana«. Njegovo

novo ustanovljeno gledališče v Novi Gorici na vlogo v zamejstvu, še posebej pa, kako gleda na probleme gostovanja novogoriškega slovenskega gledališča v Benetiji. Na prvo vprašanje, o vlogi novogoriškega gledališča v zamejstvu, je Jože Babič odgovoril:

»Vloga našega gledališča za zamejstvo je ogromna. Mi sami, skupaj s prostovno zvezo, potrebljivo tekemo vezi z zamejstvom. Res nas sicer moti pri tem dejstvo, da pri vas, na Goriškem, in v Benetiji, primanjkuje ustrezni dvoran za nastope in predstave našega gledališča, vendar pa sem prepričan, da bomo tudi te prepreke uspešno prebrodili. Dalje želimo, da bi bila naša vloga v zamejstvu vedno tako sinhronizirana z zamejskimi kulturnimi dejavniki, da ne bo v nobenem primeru postala konkurenca Tržaškemu slovenskemu gledališču, ki igra v Italiji kot slovensko poklicno gledališče svojo vlogo in položaj.«

Na drugo vprašanje, ki je posebej zadevalo Beneško Slovenijo in vlogo Primorskega dramskega gledališča na tem področju, pa je režiser in direktor Babič odgovoril:

»Najprej bi radi v našem gledališču pozdravili Benečane kot naše goste, ki naj bi prišli na naše deske s svojim programom. Sami pa tudi pripravljamo prav za njih poseben program. Kot želimo, da bi na Goriškem prebudili naše sile, tako tudi Slovenske Benečije ne smatramo za področje ekspanzivne dejavnosti, temveč sodimo, da bi spriči tamkajšnjih kulturnih klic moralni samo pomagati pri utrjevanju, negovanju in nadaljnem razvijanju teh klic. Stvar beneških Slovencev pa je, da sami najdejo možnosti in načine, ki najbolj ustrezajo v tem trenutku vsemu temu.«

Poseben program, ki ga naše gledališče pripravlja za Benečijo, bi lahko označil kot estradni program. To pomeni, da bo na tem programu enodejanka, različne recitacije, glasbene točke ter pogovorni, stilski nastopi. Skratka, prepričan sem, da bo naš program Benečanom všeč, seveda pa je samo in zgolj od njih odvisno, če ga bodo sprejeli in si ga seveda tudi ogledali.«, je zaključil na kratki razgovor posebej za Matjaz direktor in režiser Primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice Jože Babič.

Za naše delo

KAJ BOMO DELALI MESECA NOVEMBRA

NA POLJU spravljamo zadnje jesenske pridelke. Shranjujmo jih prav tako skrbno kakor krompir. Nadaljujmo s kolikor mogoče globokim oranjem njiv, ki so namenjene za spomladansko setev. Hlevski gnoj raztrosimo že zdaj in ga podorjemo.

TRAVNIKE je treba pobranati in jih očistiti mahu in drugih škodljivih rastlin. Izvrstno gnojilo zanje je poleg hlevskega gnoja in superfosfata tudi plevel.

V VINOGRADU so trte prazne, toda dela je dovolj. Ob lepih dnevih okopavamo trte in jim gnojimo. Obrezujemo jih ter zamenjavamo trhle kote. Popravljamo zidove, jarke in terase ter kopljemo nove vinograde.

V KLETI začнемo mlado vino čistiti, brž ko se kipenje poleže. Večkrat ostane v njem nekaj nepredelanega sladkorja. Zaradi tega se vino dobro ne očisti in spomladi znova zavre. To lahko preprečimo tako, da dodamo mlademu vinu močno drožje, brž ko neha vreti. Včasih je nepopolne presnove sladkorja kriva premajhna toplota v kleti. Tedaj je treba v kleti zakuriti ali pa dodati vinu segretega

mošta. Ko je vrenje nehalo, je treba sode napolniti do vrha, sicer vino dobi »cvet«.

V SADOVNJAKU začno z mrazom lesti iz tal na drevje samice zimskega pedica in odlagajo pod skorjo jajčeca. Proti temu drevje ovijemo z lepilnimi pasovi. Ob lepem vremenu odzägamo suhe, nalomljene in nepravilno zrasle veje. Rane razkužimo s 5 odstotno raztopino modre galice ali 3 odstotno raztopino »antiparasa«. Jeseni izkopane divjake zakopljemo v zemljo, pa ne v butarah, da ne splesnijo korenine. Z jekleno ščetko ali strguljo odstranjujemo z drevja mah in lišaj.

HLEV naj bo čist, ker je živila pozimi vedno bolj navezana nanj. Skrbimo, da breja živila ne bo na prepihu. V zadnjem času brejosti jo krmimo samo z dobrim senom. Teletom razkužimo takoj po storitvi popkovino, da se ne vname in začne gnojiti. Da se tele ne presesa, naj v začetku piše le vsaki dve uri. Puščaj k merjascu le popolna dorasla svinje. Ne plemenit v sorodstvu. Sorodstvena plemnitve se posebno v svinjeti hudo maščuje.

ISKRA

Tovarna avtoelektričnih izdelkov
Nova Gorica —
v Združenem podjetju ISKRA KRANJ

PRIPOROČA SVOJE PROIZVODE AVTOMOBILSKI INDUSTRIJI:

DINAME, ZAGANJALNIKE, VŽIGALNE TULJAVE, MAGNETNE VŽIGALNIKE NAPETOSTNE REGULATORJE

GOZDNO GOSPODARSTVO

NOVO MESTO

Gubčeva 15

**Dolenjska
Slovenija
Jugoslavija**

**Lesno
industrijski
kombinat**

Vrhnička

Telefon:
Brzovaj: »LIKOV« Vrhnička
centrala 70-139, direktor 70-152,
komerciala 70-094

proizvaja v svojih obratih v Borovnici, na Verdu in na Ljubljanskem vrhu

žagan les iglavcev in listavcev, notranja, vhodna in garažna vrata vseh vrst, klasični parket, lamelni parket ter sedežno pohištvo.

Svoje izdelke nudi po zmernih cenah na domačem in tujih tržiščih.

SE PRIPOROČAMO !

za naše mlade bralce

Pravljica o Postojnski jami

Pred davnimi, davnimi časi je v Postojnski jami živel rod palčkov s svojim kraljem. Vendar ta kralj ni bil pravičen, njegovih kazni in spletki so se bali vsi jamski prebivalci. Nekoč mu je palček Vseved oporekal in kralj se mu je sklenil maščevati. Poklical je hudobno vilo Vrbo in ji ukazal, naj palčka spremeni v kamen. Vila je to z veseljem storila, obdala ga je celo z bleščecu sigo, da je bil ubogi palček videti kot pravi kapnik.

Rod palčkov se je že dano odselil v druge kraje, le začarani Vseved je še ostal. V jami je našel nove priatelje: petelina, zavesa, mater z otrokom, dobrodošnega krokodila, pravega medveda in na stotine kapnikov. Včasih so vsi molčali, toda največkrat je bilo v skrivnostem podzemlju vse živo. Kapniki so se prerekali med seboj kot papige. Človeške ribice so zarotniško stikale glavice, vedno so imele polne jezičke čenč iz podzemlja. Palčka so vsi spoštovali, saj je bil najmodrejši med njimi, vsi so radi poslušali zgodbbe iz starih časov. Čas jim je mirno potekal.

Toda nekoga dne je njihovo samoto zmotil tujec, ki se je na vsem lepem znašel med njimi. Majhen deček je zašel v jamo. Prebivalci podzemlja so se razbežali od strahu. V jami je bilo tiho, le dečkov jok je odmeval od visokih sten. Vsem se je zasmil, prišli so bliže k njemu palček mu je obriral solze in ga prijazno vprašal:

«Kdo si ti? Le kako si mogel stopili tako nenadoma med nas?»

Mali deček ga je hvaležno pogledal, začudeno se je oziral po drugi druščini in spregovoril: «Ime mi je Dušan. Zašel sem. Nikoli več ne bom videl svoje mame, očeta, bratov in svojega psička. Tu bom umrl in nihče ne bo vedel zame.»

Znova je zajokal. Krokodil je tudi začel pretakati solze, čeprav je pozabil, da se lahko stali. Spogledovali so se med seboj, dokler ni palček vzklknil.

«Bratci in sestrice, pomagajmo mu! Rešimo ga! Najdimo izhod in Dušan se bo lahko vrnil k svojim dragim.»

Vsi so veselo zaplesali in sklenili, da gredo takoj na pot. Med potjo mu je palček povedal zgodbo o kralju, palčkih in hudobni vili. Fantek je vprašal mater, ki je držala svojega otroka v narociju: «Kaj je bilo s teboj, uboga mamica?» Mati mu je odgovorila: «S sinkom sva nabirala rože na trati. Nenadoma je privihrala vila — Vrba in naju za kazen, ker sva hodila po njeni trati, spremenila v kapnika.» Dušan se je obrnil k petelinčku: «Je tudi tebe začarala vila?» Petelin zakikirka: «Tudi, tudi mene. Prezgodaj sem jo zbulbil, ujezila se je in sedaj kot kapnik ne morem več takoj lepo peti.»

Fantiček je še spraševal, a ne več o tako žalostnih rečeh, tako so govorili, se prerekali, smeiali in Palček je obljubil, da res ni več daleč do izhoda.

Nenadoma je skočila prednje črno prikazen. Jamski prebivalci so prestrašeno kriknili: «Vila, Vrba!» Vse se je polastila groza in kmalu bi jo ucvrli nazaj, če jih ne bi Vrba zadržala. Surovo je odrinila palčka in zagledala Dušana. «Tudi njega bom spremena v kapnik. Hahaha!» Že je dvignila svojo palčico — a tedaj je nastal strašen ropot, prah se je dvignil in nihče ni mogel ničesar razločiti. Ko so stopomogli od nenadnega ropota, je palček vzklknil: «Kapnik se je utrgal in pokopal vilo pod sabo». Vsi so zarajali okrog kapnika, pod katerim je ostalo le še nekaj črnega prahu — ostanek hudobne vile.

Ko se je veselje poleglo, so odšli dalje. Niso hodili dolgo, ko so zagledali veliko odprtino. Močno se je zableščalo, začutili so tople sončne žarke. Vsi so radostno vzklknili, le palček je žalostno dejal: «Rešen si Dušan. Mi se moramo vrniti v podzemlje. Ne pozabi nas in še kdaj se vrnil!» Že ga ni bilo več. Tudi drugi so izginili v neznane črne dvorave. Dušan se je hitro odpravil domov, kjer je zavladalo veliko veselje, saj so ga že imeli za mrtvega. Tudi prebivalci jame so se veselili, ker so vrnili dečka svetu in hudobna vila jih ne bo več nadlegovala.

Palček, Zavesa, Petelin, Krokodil... še danes stojijo v Postojnski jami. Če vas bo pot zanesla v notranjost jame, si jih kar oglejte, predvsem palčka. Okrog vrata drobno, rdečo pentljo. Če ga boste obiskali ponoči, vam bo rad pripovedoval o Dušanu.

Nežka je dobila punčko

Odlomek iz "Pestrne,, Franceta Bevka

Mati je pomolzla kozo. Nastala je trda noč. Pričigali so brlevko. Povečerjali so tihio, skoraj brez besede. Mati je pomila posodo. Nato si je obrisala roke, se ozrla proti Nežki in se ji nasmehnila.

Nežka je stisnila glavo med ramena. Od sreče ji je zadrhtelo srce.

Grivarica je prinesla škatto, ki jo je imela zaprto v skrinji. V nji je bila prava zmešnjava starih gumbov, krp, trakov, sukanca, bucik in šivank. Mati si je nadela stare naočnice. Nežka je počepnila poleg nje na klop in si naslonila glavo na kolena. Mati je izbirala krpice in jih zvijala v kepicu. Nežka se je tiho in drobno nasmihala.

Petrč si je z dlanmi podpiral glavo, gledal je tudi on.

«Punčka iz cunji!» se je namrdnil. «Saj niti nosa ne bo imela.

«Tiho, Petrč,» je rekla mati. «Nič zato, če ne bo imela nosa. Se vsaj ne bo mazala po obrazu.»

«Če jo dobi koza jo bo snedla.»
«Neee», se je zbala Nežka.
«Snedla» je rekla mati. «Potem bi bila že kdaj pojedla tebe, ki so te same cujne.»

Zasmejali so se vsi trije. In so bili zopet tihi. Tako tihio, da so slišali škrebetačje črva v lesu.

Iz kepice je nastala punčina glava, ki jo je mati ovila z belo krpicu, nanjo je prišla rutico, a vse skupaj je trdo povezala. Punčka je dobila še piklasto krilo z rokavci in modrimi in rdečimi trakci. Predpasniček je bil zelen z veliko pentljico.

Fantiček je še spraševal, a ne več o tako žalostnih rečeh, tako so govorili, se prerekali, smeiali in Palček je obljubil, da res ni več daleč do izhoda.

Nežka je vsak večer takoj zaspala, a zdaj so jo bile same oči. Gledala je, kako je pod materinimi čarovniškimi rokami nastajala njena mala punčka. Skoraj se ni upala dihati.

Petrč je bil medtem zaspal.

Slednjič je bila punčka nared. Mati jo je nekaj trenutkov podržala pred seboj. Ali ji še česa manjka? Ne. Dala jo je Nežki.

S tistim trenutkom je bila njena. Vsa se je tresla, ko jo je tiščala v rokah.

«Zdaj boš morala vsak dan biti pridna», ji je rekla mati.

«Da.»

«In ne boš smela nikoli jokati.»

To je bilo malce težko. Toda v tistem trenutku bi bila Nežka vse obljudila.

«Saj ne bom... Kako naj bo punčki ime?»

«Kakor hočeš.»

Mati je bila izmučena, ura je bila že pozna. Pospravila je šivanje, nategnila uro in legla k Nežki. Upihnila je brlevko, da je nastala tema.

Nežka ni takoj zaspala. Punčko je privijala na prsi in drobno dihalo. Mislila je, kakšno ime bi dala punčki. Nič pametnega ni našla.

«Mati!» je dahnila.

«Kaj hočeš?»

«Kako naj bo punčki ime?»

Mati je pomislila.

«Pa naj bo Pikapolonica», je rekla. «Zato ker ima piklasto krilo...»

Nežka se je tiho zasmehjala. Ime ji je bilo po volji... Punčko je privijala k sebi, dokler se ni z njo preselila v sanje...

IZGUBLJENI OSEL

Brat je prišel k bratu v goste in privezel svojega osla k pragu. Osel pa se je odvezal in ušel. Brata sta odšla iskat osla. Na cesti sta srečala dečka.

«Ali si videl osla?» sta vprašala brata.

«Kakšnega? slepega na levo oko, hromega na zadnjo nogo, s staro zeleno vrečo, v kateri je bil ječmen?»

«Da, da! ta je, ta...»

«Ne, nisem ga videl», je reklo deček.

«Kako, da ga nisi videl?» sta zakričala brata...

«Tako dobro veš vse o njem.»

Prijela sta dečka, ga odvedla k sodniku in ga obdolžila da je ukraadel osla.

«Mar sem slep?» je rekel deček sodniku. «Na cesti sem videl oslove sledove. Sled njegove zadnje desne noge ni tako globoka kot sled ostanlih nog in za korak krajša. To pomeni, da je na to nogo

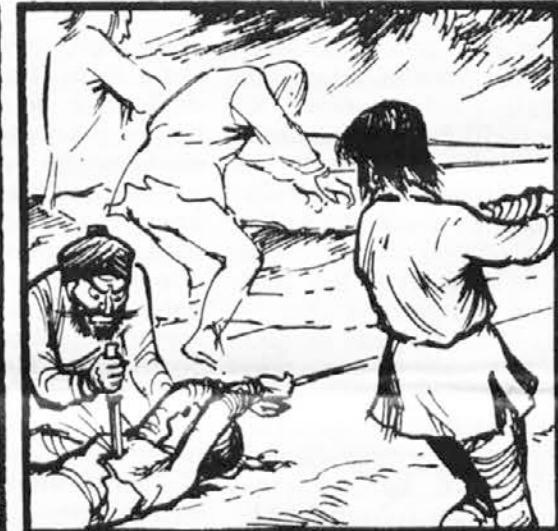
hrom. Na stezi je bila trava objedena samo na desni. To pomeni, da ni videl trave na levu — je torej slep na levo oko. Pri drevesu je osel obstal, da bi se počohal in je na skorji pustil zelene nitke. Po zrnih ječmena, ki so padli iz vreče, sem spoznal, da je bila vreča stara in je imela luknjice.»

Ko je sodnik to slišal, je ozmerjal brata in odslovil dečka.

HRIBČEV GREGEV PO POVESTIVENCE ŠLAVA WINKLERJA

41. «Naj se vrnejo!» je zaklical Malkoč beg s težko kletvijo. Husein aga je z olajšanim srcem pohitel navzgor.

42. Glasna govorica je v turški vojski kmalu uhitnila, nekateri so pestovali ranjene roke in se sovražno ozirali po tropi ujetnikov, ki so se vlekli za tolpo. Gregca so obhajale hude boleznine. Mraz je še povečal občutek gladu in utrujenosti. Zrušil bi se, toda, ko je videl, kako se je neka mlada ženska oslabela zgrudila, ker ni več mogla teči za konji in so ji ravnodušno porinili nož v srce, ni nikomur več prišlo na misel, da bi se ustavljal. Stiskali so zobe in se podvizi.

Tudi oskrbnik Andraž, ki ni bil vajen hoje. Niedtem ko so drugi skrbeli samo za to, da bi si ohranili življenje, je on ves čas računal s tem, kako bi pobegnil. Šveda sam, na druge ni pomislil, zlasti ko je videl njihove izmučene obrazne.

43. Na vrhu so krenili zopet proti Prikraju. Ujetniki so se ozirali. Iz cerkve je bilo slišati zvonjenje. Srca so jim radostno zaigrala. Prikrajci se še borijo!

44. Z divjimi krikli se je spustilo krdele po klancu. Vedno bolj so se oddaljevali od Prikraja.

«Nič ne maraj, fant», se je tedaj oglasil oskrbnik in ga pogledal z utrujenimi očmi. «Midva se bova še vrnila, boš videl, da se boval!»

Gregec je nehal jokati in se nezaupno obrnil v okrvavljeni oskrbnikov obraz.

«Boš videl», je godel oskrbnik v brado, «ti me še ne poznaš!»

Gregec si je mislil, da ga pač pozna, saj mu je spravil očeta v ječo. Spomnil se je, kako so pravili, da je Andraž zvezan z vragom. Prestrahl se je njegovega suhljatega obraza. Nato sta tekla dalje drug poleg drugega in si želeta samo to, da bi se ustavili, da bi legla, in se odpocila.